

TÜRK HECE YAPISINDAKİ DEĞİŞMELER

Ahmet BENZER*

ÖZET

Türkçede anlamlı birimlerin oluşmasını sağlayan seslerin bir araya gelmesiyle oluşan biçimlere hece adı verilir. Bu yapılar Türkçede sınırlı sayıda olup uzun bir zaman sürecinde oluşmuştur. Türkçe ve Türkçeleşme aşamasını tamamladığı varsayılan bütün kelimelerin bünyelerinde bulunan hecelerin de bu yapılara uyması gerekir. Araştırmada yabancı dillerden Türkçeye geçen ve Türkçeleşme aşamasını tamamladığı varsayılan çift ünsüz ile başlayan hece yapılarının Türk hece yapısına uygunluğu incelenmiştir. Bu doğrultuda Türk hece yapısını tespit etmek için yapılmış 4'lü, 6'lı ve 16'lı sınıflama çalışmaları ele alınmış ve “Çift ünsüz ile başlayan heceler, Türkçenin hece yapısına uymalı mı yoksa Türk hece yapısı değiştirilmeli mi?” sorularına cevap aranmıştır. Çalışmanın örneklemini TDK 2005 Yazım Kılavuzundaki başında ve içinde çift ünsüz barındıran kelimeler oluşturmuştur. Çalışma sonucunda Türk hece yapısının 16'lı yerine 6'lı hece yapısına uygun olduğu ve *tren* yerine *tiren* biçimini kullanmanın hem Türk dili kurallarına ve geleneğine hem de anlam özelliklerine bir aykırılık oluşturmadığı; aksine bu tür kullanımın, dilde birliği sağladığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk dili eğitimi, hece, hece yapısı.

CHANGES IN TURKISH SYLLABLE STRUCTURE

ABSTRACT

The creation of meaningful structure of sound created with a combination of the structure is called a syllable, and a limited number of these structures in Turkish and in the process occurred a long time. In this

---

* Dr., Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, ahmetbenzer@gmail.com

---

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/1 Winter 2010*

study, the adaptability of the syllable structures that begin with double consonants, which are transmitted to Turkish from other languages and which are supposed to have completed to become part of the Turkish language process, to Turkish syllable-structure is searched. From this respect, the classification studies of 4,6, and 16 to determine Turkish syllable-structure are scrutinized, and the answer to the question of “ Whether the syllables beginning with double-consonant should adapt to Turkish syllable structure or Turkish syllable structure should be changed?” is examined. The words that include double consonant syllables at the beginning or inside which are taken from 2005 Spelling (Ortography) Guide constitute the sample of the study. As a result of this study it is found out that Turkish syllable-structure is more suitable to the structure frame of syllable-16 rather than syllable-6 and that the usage of word *tiren* instead of *tren* does not create a discrepancy both for the rules and culture of Turkish Language, indeed contrarily this kind of a usage brings about the unity of language.

Key Words: Turkish language education, syllable, structure of syllable.

Giriş

Türkçede kelimenin aslı unsuru köktür. Bir kökte en az bir, en fazla da dört ses bulunabilir. Bu sesler Türkçenin bilinen en eski yazıtlarından günümüze kadarki yazılı metinlerin incelenmesi sonucunda elde edilen genellemelerle ulaşılmıştır. Buna göre ünsüzler tek başlarına kelime olmadıkları gibi hece de olamazlar; tek bir ünsüz, Türkçede ancak ek olabilir. Bir heceye veya kelimeye bitişikken bile hece teşkil edemezler; çünkü *hece*, bir ünlü etrafında kesintiye uğramaksızın bir çırpıda çıkan ses ve ses topluluğudur.¹ Bu sebeple ünsüzler, daima yanlarında bir ünlüyle söylenir. Böylece tek bir ünlü, kendi başına hece olabilirken iki sestten oluşan bir kümede ancak bir ünlü ile bir ünsüz, hece oluşturabilir. Böylece Türk hece yapısını tayin ederken “Hangi ses toplulukları ağızdan kesintiye uğramadan bir

¹ Bk. Haydar Ediskun, *Türk Dilbilgisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1963, 29. s.; Kaya Demiray, *Temel Dilbilgisi*, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1970, 377. s.; Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul 1972, 96. s.; Tahsin Banguoğlu, *Türkçenin Grameri*, Ankara 1974, 10. s.; Tahir Nejat Gencan, *Dilbilgisi*, İstanbul 1979, 19. s.; M. Kaya Bilgegil, *Türkçe Dil Bilgisi*, Dergâh Yayınevi, İstanbul 1982, 299. s.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/1 Winter 2010*

çarpıda çıkabilmektedir?” sorusu önem kazanmaktadır. Ergin’e göre ağızdan bir hamlede çıkarılan ses birliği, bir çarpıda telâffuz edilmezse kendi bünyesi de içinde bulunduğu kelimenin bünyesi de yıkılır². Türkçedeki kök türlerini dolayısıyla hece yapısını Arat dörde ayırmıştır³:

1. Ünlü, açık heceden oluşan heceler: *u-*.
2. Ünlü + ünsüz, kapalı heceden oluşan heceler: *at, al-*.
3. Ünsüz + ünlü, açık heceden oluşan heceler: *bu*.
4. Ünsüz + ünlü + ünsüz, kapalı heceden oluşan heceler: *yaz*.

Yazara göre 1 ve 3. biçimler eskiden kullanılmakla birlikte Türk dilinin tarihi seyri içinde bu tür köklerin kullanımı bugün azalmıştır. Bunun sebebi; bir yandan söz konusu hecelerin tek ve açık hece niteliği göstermeleri bir yandan da Türkçenin tek hecelilikten uzaklaşma eğilimidir.

Bir diğer sınıflamayı Deny⁴ ve Ergin⁵ yapmıştır. Yazarlar bir önceki çalışmadan farklı olarak Türk hece yapısını altıya ayırmıştır. Bu sınıflamanın ilk dördü, Arat’ın çalışmasına benzer olup iki yeni madde eklenmiştir:

5. Ünlü + ünsüz + ünsüz, kapalı heceden oluşan heceler: *alt*,
6. Ünsüz + ünlü + ünsüz + ünsüz, kapalı heceden oluşan heceler: *dört*.

Deny’e göre 6. biçimdeki hece yapısının kullanım alanı seyrek⁶; bu kullanımda heceyi oluşturan ilk ünsüz ya akıcı ya da ıslıklı bir ünsüz olur.

Son sınıflama çalışmasıysa Gürsoy-Naskali⁷ tarafından yapılmıştır. Yazar yukarıda bahsedilen altı hecenin yanı sıra on farklı

² Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul 1972, 102. s.

³ Reşit Rahmeti Arat, “Türkçede Kelime ve Eklerin Yapısı”, *Türk Dili Dergisi*, 45. sayı, Ankara 1955, 396-397. s.

⁴ Jean Deny, *Türk Dili Grameri (Osmanlı Lehçesi)*, (Çev. Ali Ulvi Elöve), Maarif Matbaası, İstanbul 1941, 78. s.

⁵ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul 1972, 104-105. s.

⁶ Jean Deny, *Türk Dili Grameri (Osmanlı Lehçesi)*, (Çev. Ali Ulvi Elöve), Maarif Matbaası, İstanbul 1941, 78. s.

⁷ Emine Gürsoy-Naskali, “Türkçe Kelimesi –Türkçede Hece Tipleri- Cümle Unsurlarını Tayin Kıstası- Ek Hâlinde Zamir Olabilir Mi?”, *Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı (22-23 Ekim 1993)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1995, 52. s.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/1 Winter 2010*

hece türünün de Türkçede var olduğunu belirtmiş ve birkaç yeni hece türünü örneklendirmiştir:

7. Ünsüz + ünsüz + ünlü, açık heceden oluşan heceler: *spi-ker*,
8. Ünsüz + ünsüz + ünlü + ünsüz, kapalı heceden oluşan heceler: *fran-sa, tren*,
9. Ünsüz + ünsüz + ünlü + ünsüz + ünsüz, kapalı heceden oluşan heceler: *kramp..*

Özetle, yazarın bahsettiği 10 farklı hece türü batı dillerinden alınan ve başında ya da içinde çift ünsüz bulunduran kelime türlerini kapsamaktadır.

Üç farklı sınıflamada da görüldüğü gibi Türkçenin hece yapısı her geçen gün yeni maddelerle genişlemiştir. Bu süreç yaşayan ve gelişen bir dil için kabul edilebilir çünkü diller, etrafındaki komşularına birtakım kelimeler verdiği gibi birtakım yabancı kelimeleri de bünyesine katarlar. Dile katılan bu kelimelerse ya mevcut dilin hece yapısına uyum sağlayabilir ya da dilde yeni bir hece sınıflamasını gerektirebilir.

Araştırmanın amacı

Üç farklı yazar tarafından yapılan bu sınıflamalar içinde genel kabul, 6'lı hece yapısı üzerinedir. Çalışmada 16'lı hece yapısına sebep olan hece türlerinin Türkçenin hece yapısına uyum sağlayıp sağlamadığı incelenmiştir. Türk hece yapısını tayin ederken en önemli ölçüt, ses ya da hecenin ağızdan bir çırpıda kesintiye uğramadan çıkabilmesidir. Bu ölçüt doğrultusunda çalışmada ağızdan bir çırpıda çıkmayan, başında ve içinde çift ünsüz barındıran kelimeler örneklem grubu olarak bugünkü Yazım Kılavuzundan⁸ tespit edilmiştir.

Böylece araştırmada;

- a) Çift ünsüzle başlayan heceler Türkçenin hece yapısına uymalı mı; yoksa Türk hece yapısı değiştirilmeli mi?
  - b) Çift ünsüzle başlayan kelimelere dar ünlü eklenince Türk dili kurallarına aykırı bir durum söz konusu olur mu?
  - c) Çift ünsüzle başlayan kelimeler, konuşulduğu gibi yazılsa anlam bakımından bir ikilik olur mu?
- sorularına cevap aranmıştır.

⁸ *Yazım Kılavuzu*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2005.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/1 Winter 2010*

Yöntem

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden *veri ayrıştırması* kullanılmıştır. Bu yöntem, Yıldırım ve Şimşek'e göre hedeflenen olgu / olgular hakkında bilgi içeren yazılı malzemenin çözümlenmesini kapsar ve genelde tarihçilerin, antropologların ve dil bilimcilerin kullandığı bir yöntem olarak bilinir⁹. Bu doğrultuda TDK 2005 Yazım Kılavuzundan 4'lü ve 6'lı hece yapısının dışında yer alan 16'lı hece yapısı tanımlamasına uyan kelimeler taranmış ve bu kelimelerin çözümlenmesi yapılmıştır. Tespit edilen kelimeler konuşma diline ve 6'lı hece yapısına uygun biçimde yazılmış ve sonuçlar Türk dilinin yapısına uygunlukları bakımından gözlemlenmiştir.

Bulgular

Araştırmada 2005 Yazım Kılavuzunda içinde çift ünsüz barındıran ve 16'lı hece yapısı içindeki 10 farklı hece yapısının da oluşmasına sebep olan 801 kelime tespit edilmiştir.

İçinde çift ünsüzle başlayan kelimelere dar ünlüler eklenerek bu kelimelerin 6'lı hece yapısı, konuşma ve yazı dili arasındaki uyum ve Türk Dili kurallarına uygunlukları bakımından araştırılmıştır:

briket	-	biriket
brüt	-	bürüt
distribütör	-	distribütör
elektrik	-	elektirik
endüstri	-	endüstiri
espri	-	espîri
frikik	-	fîrikik
gastrula	-	gasturula
grup	-	gurup
prestij	-	pirestij
prim	-	pirim
priz	-	piriz
prusya	-	purusya
spiker	-	sîpiker

⁹ Ali Yıldırım ve Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2003, 140-141. s.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/1 Winter 2010*

---

spiral	-	sipiral
sprey	-	siprey
şnitzel	-	şinitzel
tren	-	tiren

Yukarıda dar ünlü eklenmiş kelimeler, konuşulduğu gibi yazılırsa nasıl yazı diline uygun olur. Teklif edilen kelimeler, alt alta dizilip incelendiğinde kuram ve uygulamada her hangi bir sorun söz konusu değildir. Anlam bakımındansa yalnızca *grup* kelimesinde bir farklılık söz konusu olabilmektedir; çünkü bu kelimenin hem *grup* hem de *gurup* biçiminde kullanımı söz konusu olup her iki biçim de farklı anlamlara sahiptir. Bu uygulamayla bir biçimden (*gurup*) iki farklı anlam ifade edilmiş olacaktır ki bu durum Türkçedeki birçok kelime için geçerli (yüz (sayı) ve yüz (insan suratı) kelimeleri için) olup her hangi bir aykırılığa sebep olmayacaktır. Ünlü uyumu bakımındansa Türk dili kurallarına aykırı bir durum görülmemiştir. Özet olarak bu uygulamada Türk dili kuralları ve anlam özellikleriyle çelişen bir durum olmayıp 6'lı hece yapısına uygun bir kullanım söz konusudur.

Bununla birlikte uygulamayla ilgili bazı özel durumlar da söz konusu olabilmektedir. Şöyle ki; iki ünsüz arasına eklenen dar ünlüler, kelimenin Türkçe ses uyum kurallarıyla örtüşmediği kullanımları ortaya çıkarabilmektedir:

freze -	fıreze
glüten-	gılüten
grek -	gırek
gren -	gıren
gres -	gıres
grev -	gırev
gri -	gıri
gril -	gıril
klik -	kılik
klirik -	kılinik
klinker-	kılinker
klişe -	kılişe
kredi -	kıredi

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/1 Winter 2010*

---

krem -	kırem
krep -	kırep
kreten-	kıreten
kriket -	kıricket
kritik -	kıritik
kriz -	kıriz
plazma-	pıplazma
streç -	sıtreç

Yukarıdaki kelimeler büyük ünlü kuralına uymamaktadır. Bu durum, konuşma dilindeki sesin zamanında yazıya geçirilmemesi ve ödünçleme kelimenin farklı biçimlerde ifade edilmesinden kaynaklanabilmektedir. Bununla birlikte *bilok / bılok, klip/kilip, aktiris/aktiris, kalık/kilik, filaş/filaş, giril/giril* gibi bazı kelimelerde *i*'li ya da *i*'li kullanımların her ikisi de görülebilmektedir.

Tartışma

Türkçede hece başında çift ünsüz taşıyan her kelime yabancıdır¹⁰. Ergin'e göre Türkçeye geçmiş ve başında çift ünsüz bulunan yabancı kelimelerin, ilk ünsüzlerinin başına veya sonuna ünlü ekleyerek söylenmesi de Türkçede tek ünsüz bulunmamasındandır (*grup > gurup, stasyon > istasyon, traş > tıraş* örneklerinde olduğu gibi)¹¹. Bu sebeple yabancı dillerden alınan ve Türk hece yapısına uymayan kelimelerin söylenişinde her zaman dar ünlüler (*i, i, u, ü*) iki ünsüz arasına sıkıştırılır (*priz* yerine *piriz* gibi).

Bu uygulama Türkçede tarihî süreç içerisinde iki farklı biçimde yer almıştır:

Birincisinde *ünsüz + ünsüz* ile başlayan kelimenin başına bir ünlü harf getirilerek yapılan ön türemeye *spor* yerine *ispor, stasyon* yerine *istasyon* gibi kullanımlar söz konusu olmuştur. Bugün *istasyon* gibi bazı kelimeler kalıplaşmış biçimde kullanılırken bu uygulamanın bazı örnekleri *ispor* gibi artık kullanılmamaktadır.

---

¹⁰ Jean Deny (1941: 79) istisna olarak Türkçede *brakmak* kelimesini örnek göstererek tek tük de olsa böyle kullanımların Türkçede söz konusu olduğunu belirtir. Muharrem Ergin (1972: 67) ise *braçmaq* kelimesinde *b* ile *r* arasında ünlü olduğunu belirtir; yalnızca bunun normalden kısa bir ünlü (*i*) olduğu için insanı yanılttığını belirtir.

¹¹ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul 1972, 67. s.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/1 Winter 2010*

İkincisi ise *ünsüz + ünsüz* ile başlayan hecedeki iki ünsüz arasına bir ünlü yerleştirilerek iç türeme yoluyla gerçekleşen kelimelerdir; *Hristiyan* yerine *Hristiyan*, *tren* yerine *tiren* gibi. Çalışmada yer alan kelimeler bugün konuşma dilinde dar ünlü ile söylenmesine rağmen yazı dilinde dar ünlüler ile yazılmamaktadır.

Yazım kılavuzlarında da çift ünsüzle başlayan heceye sahip kelimelerin yazımı hakkında zaman içerisinde çeşitli farklılıklar görülmüştür. Söz gelişi, 1928 ve 1943 yazım kılavuzlarında *spor* kelimesi *ispor* biçiminde yazılırken, 1962 kılavuzunda hem *tren*, *triko* hem de *tiren*, *tiriko* kullanımlarına yer verilmiştir. 1965 kılavuzunda ise hem *ispor* hem de *gıram* gibi ilk seste çift ünsüzler arasına ve başına konan dar ünlülerin hepsi kaldırılmıştır¹². 1965 yılında hükme bağlanan bu karar 2008 yılında Türkün söyleyiş özelliğinin birçok bakımdan değişmesine rağmen hâlâ geçerliliğini korumaktadır.

İçinde çift ünsüz barındıran kelimelerin geldikleri dillere göre de Türkçede farklı uygulamalar yer almıştır. Söz gelişi Arapça ve Farsçadan alınan kelimelerde ünsüzler arasına dar ünlü hem konuşma hem de yazı dilinde yerleşmiş ve bu kurala uyulmuş (*fıkr* > *fikir*, *nakl* > *nakil* gibi); fakat İngilizce ve Fransızcadan alınan kelimelerde bu kurala uyulmamış ve örneğin *film*, *filim* olarak söylenmesine rağmen *film* olarak yazılmıştır. Çalışmada önerilen kullanımın yaygınlaşması ile Türk dili uzun vadede kendi içinde oluşmuş bir çelişkidenden de kurtulmuş olacak ve doğu dillerinden alınan kelimelere uygulandığı gibi batı dillerinden alınan kelimelere de bu uygulama yapılarak hem yazım birliği sağlanmış olacak hem de Türk dili kuralları bozulmamış olacaktır.

Deny'e göre yazıda iki ünsüzle başlayan bir kelimeye rastlanırsa okunuşta birinci ünsüzden sonra bir ünlü getirilmesi gerekir. Yazara göre Türkçenin en çok kelime aldığı Arapça ve Farsçaya da bu kural uygulandığı için bunun çok daha önemi vardır¹³.

Saussure'a göre bir kelimenin söylenişini yazılışı değil, söylenişi belirler¹⁴. Bu kelimeler her ne kadar bugün kılavuzda dar ünlü olmaksızın yazılsa da konuşma dilinde dar ünlü ile telaffuz edilmektedir. Bunun en önemli sebebiyse Türkün söyleyiş özelliğidir.

Yazım Kılavuzları, konuşucu ve dinleyicinin aynı kelime üzerinde benzer biçimde konuşma ve yazma kolaylığını sağlama ve

¹² *Yazım Kılavuzu*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2005, III. s.

¹³ Jean Deny, *Türk Dili Grameri (Osmanlı Lehçesi)*, (Çev. Ali Ulvi Elöve), Maarif Matbaası, İstanbul 1941, 78. s.

¹⁴ Ferdinand De Saussure, *Genel Dilbilim Dersleri* (Çev. Berke Vardar), Multilingual Yayınevi, İstanbul 1998, 60. s.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/1 Winter 2010*

ortak kullanım birliğini tesis etme amacıyla oluşturulmuştur. Bununla birlikte en iyi imla en kolay ve en anlaşılır olandır. Özkan'a göre dillerin imlasının oluşması uzun zaman alır¹⁵. Bunun sebebini Saussure şöyle açıklamaktadır: "Dil durmaksızın evrim geçirir oysa yazı olduğu gibi kalma eğilimindedir."¹⁶.

Şunu da unutmamak gerekir ki her ses değişmesini imlaya geçirmek, imlanın sürekli değişmesine ve imla birliğinin oluşmamasına yol açabilme ihtimalini içinde barındırsa da Kocaman'ın da belirttiği gibi kullanıcıların ihtiyaçlarını karşıladığı ölçüde her dil güçlüdür¹⁷. Bugün hiç kimse *sipor* ya da *ispor* dememekte, bunun yerine *sipor* demektedir. Bunu kılavuza yansıtılmamak yazım birliğini bozabilir.

Sonuç

Çalışmada yapılan uygulama ile ilgili olarak şu sonuçlara ulaşılmıştır:

a) İçinde çift ünsüzle başlayan hece barındıran kelimelere dar ünlü eklenmesiyle birlikte Zülfikar'ın "Acaba *spor*, *tren* tek hece mi yoksa çift hece mi?" sorusunun cevabı bulunmuştur¹⁸. Bu doğrultuda bu kelimeler iki heceye sahiptir çünkü bu kelimeler yukarıda da bahsedildiği gibi ağızdan bir çırpıda çıkmamaktadır.

b) İçinde çift ünsüzle başlayan hece barındıran kelimelerin konuşma ve yazı dili arasındaki uyumu sağlandığı için ayrıca kılavuzda belirtmeğe gerek kalmayacak ve kılavuzdan 801 kelimenin eksilerek hacmin azalması sağlanacaktır.

c) Türkçenin 6'lı hece yapısı mevcut kelimelerin yazım ve konuşma özellikleriyle uyumludur. 16'lı hece yapısıysa hem sınıflamayı karmaşık hâle getirmekte hem de kelimelerin Türkçeleşme aşamasının tamamlanmasına engel olmaktadır. Önerilen uygulama ile yabancı dillerden alınan kelimelerin yazımı ve okunuşu arasında uyum sağlanmış olacak böylece mevcut kelimeler Türkün söyleyişine

¹⁵ Abdurrahman Özkan, "Türk Dilinin İmlasına Dair", *Türk Dili Makaleler ve İlgili Yazılar*, İstanbul 1997, Gül Matbaası, 76. s.

¹⁶ Ferdinand De Saussure, *Genel Dilbilim Dersleri* (Çev. Berke Vardar), Multilingual Yayınevi, İstanbul 1998, 60. s.

¹⁷ Ahmet Kocaman, "Türkçenin Varsıllığını Sürdürmek ve Geliştirmek". *Türk Dili Dergisi*. 18 (107), Ankara 2005, 26. s.

¹⁸ Hamza Zülfikar, "Türkçe Kelimesi -Türkçede Hece Tipleri- Cümle Unsurlarını Tayin Kıstası- Ek Hâlinde Zamir Olabilir Mi? ", *Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı (22-23 Ekim 1993)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1995, 55. s.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/1 Winter 2010*

uyarlanmış ve Türkçe kökenli kelimelerin hece yapısı üzerinden olabilecek yanlışlıklar önlenmiş olacaktır.

ç) Uygulamada, bazı kelimelerin konuşulduğu gibi yazıldığı zaman ünlü uyumuna uymadığı tespit edilmiştir. Bu kelimelerin Türk hece yapısına uygun yazımıysa *kriket* > *kriket* yerine *kiriket* biçiminde olmalıdır. Önerilen uygulamayla en azından bu kelimeler büyük ünlü uyumuna uymasa da konuşma ve yazı dili arasında uyum sağlanmış olacaktır.

d) Fransızca *trafic* kelimesi ancak *trafik* yerine *trafik* biçiminde yazılarak Türkçeleşmesi sağlanarak kelime Türkçenin kurallarına uygun biçime getirilebilir.

e) *Kromoplast*, *prekambriyen*, *providansiyalizm* gibi bazı kelimelerde iki sesin birden yazıya yansıtılmadığı tespit edilmiştir.

Bu uygulama yapılmadığı takdirde ise;

f) Konuşma ve yazı dili arasında birlik sağlanmazsa *tren* ya da *tiren* biçiminde yazma noktasında halk arasında örnekseme yoluyla farklı dillerden gelen kelimelere de bu kararsızlık yansiyabilir. Söz gelişi Farsça kökenli *traş* ile Türkçe *kılavuz* batı kökenli kelimeler, aynı kökten gelen kelimeler gibi düşünülmekte ve bunların **traş* ve **kılavuz* biçiminde yazılması gereği ile ilgili tartışmalar yapılmaktadır (Bk. 18.11.2001 tarihli Hürriyet gazetesine)¹⁹. Bu tartışmalar sorunun çözümü yerine çözümsüzlük alanını genişletecektir.

Clup (fr. *club*) ve *grup* (fr. *groupe*) kelimeleri Türkçenin birbirine benzer konuşma dili özelliklerine sahip kelimelerdir. Yabancı dilden ilk alındığı zaman bir dergide *kulüp* biçiminde yazılmış ve böylece Türkçenin hem konuşma hem de yazı diliyle uyumlu olmuştur. Ötekisiyse *grup* olarak yazılmış ve öyle de kalmıştır. Şayet *kulüp* kelimesi kullanılmamış olsaydı; bugün bu kelime, *kulüp* yazıp /kulüp/ biçiminde söylemek yerine *clup* yazıp /kılup/ biçiminde söyleniyor olacaktı. Belki bugün *tatil*, *club* gibi sınırlı sayıdaki aykırı kullanışlar her yerde kullanılacaktı.

Öneriler

a) Burada, önerilen uygulama, önlenmesi mümkün olmayan yabancı kelimelerin en azından Türk dilinin yapısına uygun

19 Hamza Zülfiyar, "Doğru Yazalım Doğru Konuşalım (Depresyon, global, globalleşmek, globalizm, küreselleşmek, battı balık yan going, kontör, traş, kılavuz, bilim insanı, bilim adamı üzerine)", *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, Ankara 2002, 601 (I).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/1 Winter 2010

biçimde yaygınlaşması için bir yol olarak görülebilir. Bununla birlikte aslında izlenecek en iyi yol, bu kelimelerin Türkçe karşılıklarını bulup kullanmaktır. Söz gelişi *star* yerine *yıldız*; *start* yerine *başlangıç*; *skeç* yerine *gösteri* gibi.

b) Türk ses bilgisi üzerine çok az çalışma vardır²⁰. Konuyla ilgili çalışmanın azlığı sebebiyle geçmiş dönemlere ait ses bilgisi, konuşma dili yeteri kadar bilinmemektedir. Söz gelişi, Elöve 1933 yılında “*Ispor* diyecek yerde *sipor*? demek Türk okunuşu dışına çıkmak olur.”²¹; benzer biçimde Korkmaz 1995 yılında “Mesela *Brüksel* kelimesini her halde */Bürüksel/* olarak telaffuz etmiyoruz.” ifadelerini kullanmışlardır.²² Hâlbuki bugün (2009) *Brüksel* kelimesi hemen hemen herkes tarafından */Bürüksel/* olarak telaffuz edilmekte ve */ıspot/* yerine herkes */sipor/* demektedir. Türk dilinin yakın geçmişindeki ses değişimleri bile tespit edilmediği için bundan 10 yıl sonra bir kelimenin telaffuzunun nasıl olacağına dair bir tahminde bulunmak oldukça zordur. Ayrıca günümüzde gerek televizyon gerekse genel ağ gibi araçlarla mekân algısı ortadan kalkarak bölge farklılıkları hızla azalmış ve konuşma yapısı da bir o kadar hızla değişmiştir. Bu doğrultuda Türkün söyleyişinin hem dönem dönem hem de aynı dönemde farklı bölgelerdeki söyleyiş yapıları tespit edilmelidir.

c) Türkün söyleyiş yapısının 1965 (Yazım Kılavuzundan) yılından bu yana birçok değişme geçirmesi kılavuzunun yenilenmesi gerekliliğini doğurmuştur.

ç) Türk hece yapısını *Türk* kelimesinden hareketle:

türk,
tür
tü
ürk,
ür,
ü

şeklinde düzenlemek bilginin akılda kalmasını sağlayacaktır.

20 Bk. Robert B. Less (1961); Bernard Comrie (1997); Halil Mutlu (2006); Robert Underhill (1987).

²¹ Ali Ulvi Elöve, *Türk Dili Grameri (Osmanlı Lehçesi)*, (Yazan Jean Deny), Maarif Matbaası, İstanbul 1941, 82. s.

²² Zeynep Korkmaz, “Türkçe Kelimesi –Türkçede Hece Tipleri- Cümle Unsurlarını Tayin Kıstası- Ek Hâlinde Zamir Olabilir Mi? ”, *Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı (22-23 Ekim 1993)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1995, 55. s.

KAYNAKÇA

- ARAT, Reşit Rahmeti, “Türkçede Kelime ve Eklerin Yapısı”, *Türk Dili Dergisi*, 45. sayı, Ankara 1955.
- BANGUOĞLU, Tahsin, *Türkçenin Grameri*, Ankara 1974.
- BİLGEGİL, M. Kaya, *Türkçe Dilbilgisi*, Dergâh Yayınevi, İstanbul 1982.
- COMRIE, Bernard, “Turkish Phonology”, *Phonologies Of Asia And Africa*, Eisenbrauns 1997, 883–893.s.
- DEMİRAY, Kaya, *Temel Dilbilgisi*, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1970 .
- DENY, Jean, *Türk Dili Grameri (Osmanlı Lehçesi)*, (Çev. Ali Ulvi ELÖVE), Maarif Matbaası, İstanbul 1941.
- EDİSKUN, Haydar, *Türk Dilbilgisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1963.
- ELÖVE, Ali Ulvi, *Türk Dili Grameri (Osmanlı Lehçesi)*, (Yaz.: Jean DENY), Maarif Matbaası, İstanbul 1941.
- ERGİN, Muharrem, *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul 1972.
- GENCAN, Tahir Nejat, *Dilbilgisi*, İstanbul 1979.
- GÜRSOY,-NASKALİ Emine, “Türkçe Kelimesi –Türkçede Hece Tipleri- Cümle Unsurlarını Tayin Kıstası- Ek Hâlinde Zamir Olabilir Mi? ”, *Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı (22-23 Ekim 1993)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1995.
- KAŞGARLI Mahmud, *Divanü Lûgat-it Türk* (Çev. Besim ATALAY), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- KOCAMAN, Ahmet, “Türkçenin Varsıllığını Sürdürmek ve Geliştirmek”. *Türk Dili Dergisi*. 18 (107), Ankara 2005.
- KORKMAZ, Zeynep, “Türkçe Kelimesi –Türkçede Hece Tipleri- Cümle Unsurlarını Tayin Kıstası- Ek Hâlinde Zamir Olabilir Mi? ”, *Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı (22-23 Ekim 1993)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1995.
- LESS, B. Robert, *The Phonology Of Modern Standard Turkish*, Indiana Üniversitesi Yayınları, Indiana 1961.
- MUTLU, Hüseyin Kahraman, “Türkiye Türkçesi Ses Bilgisi Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, VI. cilt, İzmir 2006.
- ÖZKAN, Abdurrahman, “Türk Dilinin İmlâsına Dair”, *Türk Dili Makaleler ve İlgili Yazılar*, Gül Matbaası, İstanbul 1997.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/1 Winter 2010*

SAUSSURE, De Ferdinand, *Genel Dilbilim Dersleri* (Çev. Berke VARDAR), Multilingual Yayınevi, İstanbul 1998.

Yazım Kılavuzu, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2005.

UNDERHILL, Robert, "Bibliography Of Modern Linguistic Work On Turkish", *Türk Dili Belleten – 1984*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1987.

YILDIRIM, Ali ve ŞİMŞEK Hasan, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2003.

ZÜLFİKAR, Hamza, "Türkçe Kelimesi –Türkçede Hece Tipleri-Cümle Unsurlarını Tayin Kıstası- Ek Hâlinde Zamir Olabilir Mi? ", *Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı (22-23 Ekim 1993)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1995.

ZÜLFİKAR, Hamza, "Doğru Yazalım Doğru Konuşalım (Depresyon, global, globalleşmek, globalizm, küreselleşmek, battı balık yan going, kontör, tıraş, kılavuz, bilim insanı, bilim adamı üzerine)", *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, Ankara 2002, 601 (I).

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/1 Winter 2010*